

การตั้งชื่อ ศิลปสมัย ในภาคใต้

ประจักษ์ ชุ่มเพ็ญพันธ์

โบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่ค้นพบในเขตภาคใต้ของประเทศไทย แม้จะมีหลายแบบหลายสมัย แต่ที่โดดเด่นจำนวนมาก และมีความสำคัญที่สุด ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน ทำตามแบบอย่างของช่างชาว พระสุมาตราเป็นส่วนใหญ่

เรื่องการเรียกชื่อสมัยศิลปกรรมในประเทศไทย ในระยะนี้มีผู้พูดถึงบ่อย เนื่องจากเกิดการถกเถียงกัน ด้วยไม่ทราบว่า จะยึดถือของเก่าหรือของใหม่ พระราชวินิจฉัยแต่ละเล่มเรียกใช้ต่างกัน รวมทั้งศิลปกรรมที่พบในภาคใต้ของประเทศไทยด้วย

อย่างไรก็ตาม ก่อนจะพูดถึงเรื่อง การตั้งชื่อเรียกสมัยศิลปกรรมในภาคใต้ จำเป็นจะต้องกล่าวทบทวนความเข้าใจ ให้ผู้อ่านได้ทราบ สาเหตุหรือเหตุผล เดิมที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้กำหนด ตั้งชื่อสมัยประวัติศาสตร์ และสมัยศิลปะ ในประเทศไทยไว้แต่แรกเริ่ม ที่มีการ ศึกษาค้นคว้าโบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่ค้นพบทั่วไปในทุกภาคของประเทศ ไทยให้ทราบเสียก่อน เพื่อความเข้าใจ ที่ถูกต้องว่า ชื่อเท็จจริงเป็นมาอย่างไร

สมเด็จพระยาดำรงราชานุ ภาพ ทรงพระนิพนธ์หนังสือเรื่อง "ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์" (ตำนานพุทธ เจดีย์สยาม) ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2469 และศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้แต่งหนังสือ เรื่อง "โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถาน สำหรับพระนคร" และบทความเป็นภาษา ฝรั่งเศสเรื่องเดียวกันในหนังสือ Ars Astatica ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2471 หนังสือ ทั้ง 3 เล่มนี้ ได้กลายเป็นตำราสำคัญที่ นักประวัติศาสตร์โบราณคดีรุ่นหลัง ต่างยึดถือและใช้สืบทอดกันมา ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อาทิ ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล และดร.เลอ เมย์ เป็นต้น

ดังนั้นจึงใคร่ขอสรุปเหตุผลของ นักปราชญ์ทั้ง 2 ท่านไว้ในที่นี้ว่า การที่ ท่านได้กำหนดตั้งชื่อ เหตุการณ์เรื่อง ราวต่าง ๆ อันปรากฏในประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเป็น "สมัย" นั้น สมัยนี้ โดยรวมสกุลช่างศิลปเข้าไว้ด้วย มีความ เป็นมาอย่างไร โดยในครั้งแรกสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรง "สมมติชื่อเรียก" ดังนี้

สมัยทวารวดี เหตุที่ตั้งชื่อศิลป กรรมที่มีอายุเก่าที่สุดในประเทศไทยว่า

มีหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ประการหนึ่ง ซึ่งเดิมเรามองข้ามไป โดยเราไปให้ความสำคัญหรือ ความสนใจเรื่องอาณาจักรศรีวิชัยมาก จนลืมว่าดินแดนแหลมมลายูตอนบน มีเมืองอันเจริญรุ่งเรืองอยู่เก่าก่อน

"ทวารวดี" มีเหตุผล

1. จัดหมายเหตุจีน ในราว พ.ศ. 1150 ได้ระบุว่าเมืองอาณาจักรใหญ่แห่งหนึ่ง ชื่อ "โต - โล - โป - ตี" ตั้งอยู่ ระหว่างอาณาจักรศรีเกษตร (มอญ - พม่า) และเมืองอักษานบุรี (ขอม - เขมร) ซึ่งคำว่า โต-โล-โป-ตี เข้าใจว่าตรงกับคำ "ทวารวดี" (ซึ่งต่อมาภายหลัง เราได้พบเงินเหรียญมีอักษรจารึกเรียก "ศรีทวารวดี สวรรูปุษ" ที่นครปฐม และที่อุทองจริง)

2. คำว่า "ทวารวดี" น่าจะเป็น คำเก่า พระนามของราชธานีกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระเจ้าอู่ทองสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1893 นั้น ก็เข้าใจว่าคงจะได้เอานามเก่ามาขนานนามพระนครที่ทรง สร้างขึ้นใหม่อีก (เช่นเดียวกับกรุงเทพฯ)

ส่วนชาวเมืองทวารวดี ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เชื่อว่าเป็นคนมอญ หรือรามัญ (by a population speaking a Mon dialect) เพราะได้พบศิลาจารึกภาษามอญหลายหลักในท้องที่เมือง ละโว้ (ลพบุรี) และเชื่อว่าพวกที่ติดตามพระนางจามเทวีขึ้นไปสร้างเมือง หนีภัยไซยนั้น ก็เป็นพวกที่พูดภาษามอญ (เรื่องนี้ยังไม่ยุติว่าชาวเมืองทวารวดี เป็นมอญหรือไม่)

สมัยลพบุรี มีเหตุผลที่เลือกใช้ คำว่า "ลพบุรี" เป็นชื่อสมัย เพราะ

1. เมื่อก่อนสร้างเมืองนครราชสีมา เป็นราชธานี (เมื่อ พ.ศ.1432) พวกขอม

ได้แผ่อามาเขตมาถึงบริเวณแม่น้ำมูล แม่น้ำชี และมณฑลนครราชสีมา หรือ อาณาเขตติดต่อใกล้เคียง ตั้งแต่พวก ขอมได้สร้างเมืองนครราชสีมาเป็นราชธานี มาจนราว พ.ศ.1650 แถบลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยา ยังอยู่ภายนอกอาณาเขต อ่างทอง ตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้าสุริยวงวร มันที่ 1 (พ.ศ.1545-1592) พวกขอม แผ่อำนาจปกคลุมถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตั้งเมืองละโว้ (ลพบุรี) เป็นราชธานี สำหรับอุปราชอยู่ปกครองอาณาเขตนี้ จึง ถือว่าเมืองลพบุรีมีความสำคัญที่สุด

2. โบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่เป็นของฝีมือขอมหรือที่สร้างขึ้น ในสมัยเมื่อพวกขอมมาปกครองเมือง ลพบุรีอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นที่พบในเขต เมืองลพบุรี หรือเมืองอื่น ๆ ก็ตาม ถ้ามี ลักษณะเป็นฝีมือช่างขอมอย่างเดียวกัน แล้ว จัดเข้าในสมัยลพบุรีทั้งสิ้น

3. โดยทั่วไปยอมรับกันว่า "ขอม" เป็นชื่อที่คนไทยใช้เรียกพวก เขมรโบราณ เพราะเชื่อว่าขอมเป็น บรรพบุรุษของเขมร ดังนั้นโบราณวัตถุ สถานอิทธิพลศิลปขอมที่ค้นพบในเขต ประเทศไทยทั้งหมด (ราวพุทธศตวรรษ ที่ 12-18) ย่อมจัดอยู่ในสมัยลพบุรีทั้งสิ้น (สำหรับศิลปวัฒนธรรมสมัย ทวารวดี ที่ปรากฏอยู่ก่อนในเมืองลพบุรี ย่อมถือเป็นถิ่นละสมัยกัน ซึ่งอาจจะ เกิดซ้ำสถานที่หรือมีวัฒนธรรมซ้อนกัน ได้)

เรื่องคำจำกัดความนี้ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ทราบเป็นอย่างดี ว่า ศิลปกรรมขอมที่พบในเขตประเทศไทยและกัมพูชา แตกต่างกันหรือ เหมือนกันอย่างไร เป็นอย่างดีมาก่อน แล้ว และการที่เลือกใช้คำ "ลพบุรี" แทนคำ "ขอม" หรือ "เขมร" ก็นับว่า เหมาะสมในเหตุผลด้วย ต้องมองกัน

หลายทาง (ส่วนที่เป็นศิลปะขอมหรือศิลปะ
เขมรจริง ๆ ที่พบในประเทศไทย ก็ควร
จะเรียกศิลปะนั้นว่า เป็นขอมแท้ได้
เพราะฝีมือช่างขอมกรุงกัมพูชา กับช่าง
ขอมกรุงละโว้ต่างกัน)

สมัยเชียงแสน เหตุผลที่กำหนด
ชื่อเรียกว่า “เชียงแสน” เพราะ

1. เชื่อว่าชนชาติไทยแรกอพยพ
ลงมาตั้งถิ่นเป็นอิสระขึ้นทางภาคเหนือ
ของประเทศไทย โดยมีเมืองเชียงแสน
เป็นเมืองสำคัญ

2. เชื่อว่าภาคเหนือได้ติดต่อและ
รับอิทธิพลแบบอย่างทางศิลปวัฒนธรรม
ยุคแรกมาจากเมืองพุกาม สมัยพระเจ้า
อานูรุธมหาราช ในราว พ.ศ.1600
เนื่องจากอยู่ใกล้ไปมาง่าย

3. พระพุทธรูปที่ได้พบในบริเวณ
เขตเชียงแสนเก่า มีลักษณะงดงามและ
เก่ากว่าพระพุทธรูปที่ได้มาจากเมือง
อื่น ๆ (แบบเชียงแสนรุ่นแรก หรือ
สิ่งหนึ่ง แต่ปัจจุบันเชื่อกันว่าไม่เก่า
ไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 19-20 ดังนั้น
จึงต้องหากำลาง ๆ ที่มีความหมาย
กว้างมาใช้แทน เช่น สมัยล้านนา เป็นต้น)

ส่วนเหตุผลที่สมเด็จพระยา
คำรกราชานุกาพ และศาสตราจารย์ออร์ซ
เซเดส์ กำหนดตั้งชื่อสมัยทางประวัติ
ศาสตร์โบราณคดี หรือศิลปกรรมสมัย
อื่น ๆ อาทิ สมัยสุโขทัย สมัยอู่ทอง
สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์
ซึ่งสมัยหลัง ๆ เหล่านี้คงจะไม่ค่อยมี
ปัญหา เพราะว่าหลักฐานทางประวัติ
ศาสตร์มันคงแน่นอน การตั้งชื่อสมัย
ย่อมทำได้ง่าย โดยใช้ชื่อเมืองหลวงเป็น
ชื่อสมัย จะมีก็แต่ “สมัยอู่ทอง” ซึ่ง
หมายถึงว่า “สมัยพระเจ้าอู่ทอง”
(พระนามกษัตริย์) ก็ช่วงเวลา ไม่ว่าจะ
เป็นระหว่างก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา

เทวรูปพบในเขต อ.ลพบุรี จ.สงขลา อิทธิพลขอมหรือขอม

หรือหลังก็ตาม ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นใน
ยุคนี้ถือเป็นสมัยอู่ทองหมด กล่าวคือ
ในขณะที่เกิดมีศิลปะเชียงแสนขึ้นทาง
ภาคเหนือสุดของประเทศไทย ศิลป
สุโขทัยเกิดขึ้นทางภาคเหนือตอนล่าง
และทางภาคกลางก็เกิดศิลปอู่ทองขึ้น
ควบคู่กัน

สมัยอู่ทอง จึงเป็นลักษณะศิลปะ
ลูกผสม คือมีอิทธิพลศิลปะทวารวดี ศิลป
ลพบุรี (ขอม) และศิลปะสุโขทัย ที่เจริญ
อยู่ก่อนผสมปนกัน และในทางประวัติ
ศาสตร์เองก็ยังหาหลักฐานยุติแน่นอน
ยังไม่ได้ว่า พระเจ้าอู่ทองเดิมตั้งเมืองอยู่
ที่ไหน ก่อนที่จะอพยพมาตั้งกรุงศรี
อยุธยาเป็นราชธานี

ตามที่ได้กล่าวสรุปความเป็นมา
ก็พอจะมองเห็นได้ว่า สมเด็จพระยา
คำรกราชานุกาพ และศาสตราจารย์ออร์ซ
เซเดส์ ส่วนมากได้ใช้ชื่อเมืองโบราณที่
สำคัญเป็นชื่อ “สมัย” โดยอาศัยข้อมูล
ทางประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานประกอบ
การกำหนดชื่อสมัย ทั้งทางประวัติ

ศาสตร์และทางศิลปะ และกำหนด
ไว้กว้าง ๆ เพื่อให้ผิดพลาดน้อย ส่วน
ในรายละเอียดจะกำหนดแจกแจงอย่างไร
ย่อมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เนื่องจากทรง
ทราบดีว่า แบบอย่างทางด้านศิลปะ
หรือ “สกุลช่าง” แต่ละแห่ง ต่างมีพัฒนา
การสืบต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลง
เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ตลอดจนมีการให้
อิทธิพลแบบอย่างทางศิลปะซึ่งกันและกัน
ได้ แต่อย่างไรก็ตามสมัยทางประวัติ
ศาสตร์ ก็ยังต้องเป็นแกนหลักหรือโครง
ร่างในการช่วยกำหนดอายุระยะเวลา
ทางสกุลช่างศิลปะอยู่ทั้งทางตรงและทาง
อ้อม เพราะหลักฐานข้อมูลที่แน่ชัด
ย่อมตีความได้แน่นอนใกล้เคียงความ
จริงกว่า และอำนาจอิทธิพลทางการ
เมืองการปกครอง ย่อมส่งผลกระทบต่อ
แบบอย่างทางศิลปวัฒนธรรมด้วย
ไม่มากก็น้อย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า
การกำหนดอายุสมัยที่ใช้ชื่อเดิมถูกต้อง
เหมาะสมไปทั้งหมด สมเด็จพระยา
คำรกราชานุกาพ จึงได้ทรงใช้คำว่า

พระพิมพ์ดินดิบแบบศรีวิชัยหรือทักษิณรูปพบมากในเขต อ. เมือง จ.ยะลา

“สมมติชื่อเรียก” ซึ่งแสดงว่าพระองค์ท่านมิได้อำหนดไว้ตายตัว เพราะสมัยนั้นทราบเท่าไร ก็กำหนดใช้ก่อนไปตามนั้น ปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าก้าวหน้าไปมาก ลางสมัยจึงควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้างตามความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ เช่น สมัยเชียงแสน สมัยศรีวิชัย เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ก็คงยังใช้ได้

อยู่
 แหลมมลายูมีปัจจัยที่ทำให้รูปแบบของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างจากภูมิภาคอื่นอยู่อย่างน้อย 2 ประการ

ก. เป็นประตูและทางผ่าน เนื่องจากมีสภาพเป็นแหลมยื่นขวางอยู่กลางทะเล มีสภาพคล้ายเกาะ มีลมมรสุม 2 ฤดูพัดผ่าน มีอ่าวใหญ่อยู่ทั้ง 2 ข้าง ขนาบ คือ อ่าวไทย อ่าวเบงกอล และมีช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดะอยู่ตอนปลายแหลม จึงบังคับให้เส้นทางเดินเรือทะเล ทั้งที่มาจากอินเดียและจีน ต้องแล่นผ่านหรือจอดแวะพัก

50 รุสมิแล

หรือติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และศิลปวัฒนธรรมกับดินแดนแหลมมลายูเสมอ ตลอดจนเส้นทางเดินบกข้ามแหลมมลายู และการที่ติดต่อกับแผ่นดินใหญ่ ก็มักต้องใช้แหลมมลายูเป็นสถานีหยุดพัก หรือเป็นสถานที่ติดต่อสร้างสัมพันธไมตรีใดๆ ก่อนเป็นด่านแรกเป็นชุมทางติดต่อค้าขายระหว่างตะวันตกกับตะวันออกด้วย มิใช่เฉพาะแต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าใครจะไป ใครจะมา จำต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับดินแดนแหลมมลายูเสมอ ไม่นมากก็น้อย ศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏบนแหลมมลายู จึงมีลักษณะปะปนผสมกัน และมีหลายยุคหลายสมัย จนกลางที่เป็นการยากที่จะลงความเห็นว่ใครรับอิทธิพลแบบอย่างจากใคร และมีอายุเท่าไร เพราะยังไม่เคยพบเห็นตัวอย่างที่ใดมาก่อน ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ท่าเลสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ดังกล่าว แหลมมลายูจึงเปรียบเสมือนเป็นปากประตูบ้านและทางผ่านเข้าออก

ของดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และดินแดนติดต่อใกล้เคียงอย่างสำคัญยิ่ง

ข. เป็นแหล่งทรัพยากรและชัยภูมิ แหลมมลายูเป็นที่รู้จักกันดีของชาวอินเดีย จีน และชาวอาหรับ มาแต่โบราณ ในฐานะที่เป็นตลาดการค้าเครื่องเทศ ผลผลิตจากป่า และพืชพรรณไม้พื้นเมือง แต่ความจริงดินแดนแหลมมลายูอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุนานาชนิด แต่ในสมัยโบราณก่อนสมัยสุโขทัย จะมีความรู้จักขุดนำขึ้นมาใช้ประโยชน์สักเท่าใดหรือไม่ ยังเป็นปัญหาอยู่ จากเหตุที่แหลมมลายูมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และเป็นสินค้าที่ชาวต่างถิ่นต้องการ ในขณะเดียวกัน ชาวพื้นเมืองก็มีความต้องการผลิตภัณฑ์สินค้ามีค่าราคาสูงนานาชนิดจากต่างชาติเป็นอันมาก อาทิ เครื่องถ้วยชาม เครื่องแก้ว เครื่องโลหะ เสื้อผ้า ภาชนะสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ ตลอดจนรับศิลปวิทยาการเทคโนโลยีที่สูงกว่า จากชาวต่างประเทศอีกด้วยเช่นกัน จึงเกิดตลาดการค้าขึ้นตามเมืองต่าง ๆ ชายฝั่งทะเล ประกอบกับเมืองที่พัฒนาขึ้นเป็นนครรัฐจะตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำ หรือปากอ่าว ซึ่งเป็นแหล่งที่มีพื้นที่ทำนาหรือเกษตรกรรมจำนวนมาก เป็นที่เหมาะสมในการจอดพักเรือหลบคลื่นลม และอยู่ในตำแหน่งเส้นทางหรือปลายทางควบคุมเส้นทางเดินบกข้ามแหลมมลายู และควบคุมเส้นทางเดินเรือขึ้น ล่องของอาณาจักรต่าง ๆ ดังนี้ จะเห็นว่าดินแดนแหลมมลายูมีสภาพเป็นเมืองหน้าด่านกันชน หรือหัวเมืองเอกคอยควบคุมดูแลผลประโยชน์และเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรต่าง ๆ ซึ่งผลัดเปลี่ยนกันเผด็จศึกเข้ามาเป็นระยะ ๆ กล้ายละลอกคลื่น คือสมัยใดใครมีกำลัง

อำนาจมากกว่า ก็จะพยายามยึดเมืองต่าง ๆ บนแหลมมลายูไว้เป็นจุดยุทธศาสตร์ และแหล่งเสบียงทรัพยากร เพราะถ้าใครสามารถครอบครองไว้ในอำนาจ หรือมีอิทธิพลเหนือไว้ได้ ย่อมมิได้หมายความว่า จะสามารถครอบครองแต่เพียงผลประโยชน์ทางการเดินเรือลำชายเท่านั้น ยังหมายถึงว่า ย่อมได้เผยแพร่วัฒนธรรมของตนลงไว้อีกด้วย

เมื่อเราทราบพื้นฐานลักษณะปัจจัยที่ทำให้แหลมมลายูมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมแตกต่างจากภูมิภาคอื่นแล้ว ก็ใคร่ขอสรุปให้เห็นว่า มีอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ปรากฏ ณ แหลมมลายูตอนบน โดยเรียงตามลำดับอายุสมัย (เวลาอาจมีเหลื่อมล้ำกัน) และไม่นับศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองซึ่งมีผสมปะปนอยู่ด้วยบ้าง ดังนี้

1. ศิลปวัฒนธรรมอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 8-15)
2. ศิลปวัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16)
3. ศิลปวัฒนธรรมชวาและสุมาตรา (พุทธศตวรรษที่ 13-17)
4. ศิลปวัฒนธรรมจามและขอม (พุทธศตวรรษที่ 16-18)

โบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่ค้นพบในเขตภาคใต้ของประเทศไทย แม้จะมีหลายแบบหลายสมัยดังได้กล่าวมา แต่โบราณวัตถุสถานที่ได้พบจำนวนมากและมีความสำคัญที่สุด ก็ได้แก่ โบราณวัตถุสถานที่ทำตามแบบอย่างของช่างชวาและสุมาตราเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ จึงได้กำหนดตั้งชื่อสมัย โบราณวัตถุสถานที่ค้นพบในภาคใต้ และคาบ

สมุทรมาลาทั้งหมดว่า เป็นศิลปกรรม "สมัยศรีวิชัย" โดยอาศัยหลักฐานเรื่องราวจากศิลาจารึกประกอบ

จำเดิมมาคำว่า "ศรีวิชัย" เราเคยเข้าใจกันว่า เป็นชื่อเดิมของเมืองนครชัยศรี (นครปฐม) สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี มีบรรดาศักดิ์ว่า เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร ผู้ว่าราชการเมืองนครปฐม มีบรรดาศักดิ์ว่า พระยาศิริไชยบุรีนทร์ ต่อมาเมื่อศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ค้นพบชื่อศรีวิชัยในศิลาจารึก จึงได้เปลี่ยนความคิดเห็นเดิมไป ซึ่งอย่างไรก็ตาม เราก็ไม่ควรลืมชื่อเมืองนครชัยศรีเสียทีเดียว

คำว่า อาณาจักรศรีวิชัย หรือ สมัยศรีวิชัย ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เป็นผู้กำหนดตั้งชื่อขึ้นเรียกเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2461 เมื่อท่านเขียนบทความเรื่องราชอาณาจักรศรีวิชัยขึ้นเผยแพร่เป็นครั้งแรก โดยนำชื่อ "ศรีวิชัยเขมร ราชธา - ศรีวิชัยเขมร - ศรีวิชัย" ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกที่พบในภาคใต้ของไทย และบนเกาะสุมาตราที่มาสम्मติตั้งชื่อสมัยขึ้น สำหรับเป็นตัวแทน หรือ "เครื่องหมาย" ใช้เรียก โบราณวัตถุสถานที่มียาหรือได้สร้างขึ้นในระแวกเวลานั้นทั้งหมด แต่มีข้อควรทราบที่ว่า คำศรีวิชัย เป็นได้ทั้ง "ชื่อเมือง" และ "ชื่อยุคสมัย" เนื่องจากในสมัยโบราณมักเรียกกันไปทั้งชื่อเมือง ชื่ออาณาจักรและชื่อยุคสมัย ตามความนิยมหรือความรู้ความเข้าใจ หรือความสะดวกของคนในสมัยนั้น

อาณาจักรศรีวิชัย ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เชื่อว่าตรงกับคำที่จีนเรียกว่า ซี-ลิ-โพ-ซี เป็นอาณาจักรใหญ่ในทะเลใต้ และมีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์ มีราชธานีอยู่บนเกาะสุมาตรา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของ

เมืองปาเลมบังเวลานี้ และได้มีเมืองประเทศราช อยู่ทั้งในเกาะสุมาตราและเกาะชวา ตลอดจนบนแหลมมลายูทั้งหมด ตั้งแต่ราว พ.ศ. 1200-พ.ศ. 1700 แต่เรื่องที่ดึงราชธานียังถกเถียงกันมากในปัจจุบัน บ้างก็ว่าตั้งอยู่ที่เมืองไชยาภาคใต้ของประเทศไทย หรือเมืองหลวงเปลี่ยนที่ตั้งไปตามสถานะเหตุการณ์ และเมืองต่าง ๆ รวมตัวกันแบบสหพันธรัฐ เป็นต้น

ในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยมีอำนาจเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว ศิลปวิทยาการของช่างกรุงศรีวิชัย ได้แพร่หลายขึ้นมาบนแหลมมลายู ดังที่เราได้พบโบราณวัตถุสถานเป็นจำนวนมากในท้องที่หลายจังหวัด เช่น ยะลา ปัตตานี สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

มีหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ประการหนึ่ง ซึ่งเดิมเรามองข้ามไป โดยเราไปให้ความสำคัญหรือความสนใจเรื่องอาณาจักรศรีวิชัยมากจนลืมว่า ดินแดนแหลมมลายูตอนบน มีบ้านมีเมืองอันเจริญรุ่งเรืองอยู่เก่าก่อนที่อาณาจักรศรีวิชัยจะแผ่อำนาจครอบงำ และเป็นดินแดนที่เคยติดต่อรับวิชาความรู้ หรือรับศิลปวัฒนธรรมอินเดียมาก่อนแล้วช้านาน ที่เป็นเมืองใหญ่ที่สุดและเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและการปกครองได้แก่ เมืองตามพรลิงค์ ซึ่งปรากฏมีชื่อในคัมภีร์มหานิทเทศ ในสุดคณดปิฎก โดยเชื่อเชื่อกันว่า มีกษัตริย์มาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 7 หรือ 8 แล้ว ด้วยเหตุนี้เราจึงได้พบโบราณศิลปวัตถุมีรูปลักษณะหรือรูปลักษณะฝีมือช่างต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องมีการคิดทบทวนตั้งชื่อสมัยศิลปกรรมในภาคใต้กันใหม่

จากหลักฐานเรื่องราวที่กล่าวมา

ลวดลายตกแต่งสถาปัตยกรรมหรือศาสนสถาน พบในเมืองยะรังโบราณ

โดยย่อ ก็อาจจะพอกำหนดได้ว่า ชื่อสมัยศิลปะที่ควรนำมาพิจารณาใช้เป็นเครื่องหมายเรียกโบราณวัตถุสถานในภาคใต้ โดยส่วนรวมทั้งหมดมีราว 4 ชื่อ ดังนี้

1. สมัยศรีวิชัย เป็นชื่อเก่าที่ ศาสตราจารย์บอร์ช เซเคส์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ใช้นาแต่เดิม ซึ่งเน้นเฉพาะช่วงระยะเวลาที่กรุงศรีวิชัยมีอำนาจเหนืออาณาประเทศ (ราว พ.ศ. 1200-1700) เท่านั้น และบรรดา รูปเคารพและโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่สำคัญ ส่วนใหญ่ เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุเมืองไชยา รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร จากเมืองไชยา ล้วนคล้ายฝีมือช่างชาวในสมัยเดียวกัน แต่ที่ต่างกับฝีมือช่างชาว เป็นฝีมือช่างสุมาตราและฝีมือช่างท้องถิ่นแหลมมลายูก็มี ดังนี้จะเห็นว่า “แบบอย่างช่าง” ต่างกันเป็นหลายแบบ ฉะนั้นการนำชื่อ “ศรีวิชัย” มาเป็นชื่อสมัย จึงอาจจะมั่วงำกัอยู่บ้างในการศึกษาสกุลช่างแบบอย่างทางศิลปะทั่วไปทุกแบบ ซึ่งถึงแม้จะเป็นชื่อที่ไพเราะเข้าใจได้ดี และปัจจุบันเป็นที่รู้จักใช้กันแพร่หลายแล้ว เนื่องจากมีหลัก

ฐานทางโบราณวัตถุ โบราณสถานช่วยสนับสนุนก็ตาม

2. สมัยนครศรีธรรมราช เนื่องมาจากนครศรีธรรมราชครั้งโบราณ เคยมีชื่อเรียกว่า ตามพรลิงค์ และเคยเป็นเมืองเก่าแก่มีระยะเวลายาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ภาคใต้ และมีความสำคัญทางการเมือง เป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรมมาก่อน ซึ่งความจริงจะใช้ชื่อ “สมัยตามพรลิงค์” เพื่อคงความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ก็ได้ แต่ถ้าพิจารณาถึงความหมายเดิมของชื่อ อาจจะทำให้เกิดปัญหาาก็ได้

3. สมัยไชยา เนื่องจากมีนักประวัติศาสตร์โบราณคดีหลายท่าน เชื่อว่าเมืองไชยา เคยเป็นราชธานีหรือเมืองเอกของอาณาจักรศรีวิชัย มีโบราณวัตถุสถานสำคัญจำนวนมาก ไม่เฉพาะแต่ของสมัยศรีวิชัย ของสมัยอื่น ๆ เช่น ทวารวดี ลพบุรี ฯลฯ ก็พบ นอกจากนี้ยังมีศิลปกรรมสกุลช่างที่เป็นแบบอย่างของตัวเองด้วย และการใช้ชื่อ “ไชยา” อันเป็นชื่อเมืองของไทย ซึ่งแปลว่าชัยชนะ อันมาแต่คำ ศรีวิชัย ก็อาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมไม่น้อยเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาบางประการทางการ

เมืองของคำ อาณาจักรศรีวิชัย

4. สมัยทักษิณรัฐ เนื่องจากภาคใต้มีอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมที่ซ้อนทับกันอยู่ไม่น้อยกว่า 4 รุ่น ดังได้กล่าวมาแล้ว และถึงแม้เมืองนครศรีธรรมราชจะเคยเป็นเมืองใหญ่ เป็นศูนย์กลางมานาน แต่บนคาบสมุทรมลายูก็มีเมืองใหญ่เมืองน้อยตั้งกระจายอยู่ทั่วไป ตลอดจนในหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลใต้ด้วย การนำชื่อทักษิณมาใช้เรียก นอกจากจะเปิดกว้างทางความคิดเห็นในเชิงวิชาการและทางการเมืองแล้ว ยังช่วยหลีกเลี่ยงความรู้สึกถิ่นนิยม สร้างความเป็นกลางได้ ถ้าไม่นำชื่อเมืองเก่าที่เป็นศูนย์กลางในประวัติศาสตร์มาใช้เรียก การนำชื่อทักษิณเป็นเครื่องหมาย เป็นคำเรียกรวมกว้าง ๆ อย่างทางการปกครอง ใช้อยู่แต่ก่อน ก็มีเป็นแนวทางให้เห็นอยู่ เช่น มณฑลอิสาน มณฑลปราจีน มณฑลพายัพ มณฑลบูรพา มณฑลอุดร เป็นต้น

ปัญหาจะเลือกใช้ชื่อเรียกว่าอะไร เป็นเรื่องยากมิใช่น้อย เพราะต้องคำนึงความกว้างแคบ ความสะดวกปาก สะดวกลิ้น ความนิยมรู้จักคุ้นเคยแพร่หลาย การรักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเหมาะสมทางการเมือง และผลกระทบต่อใบแก่อื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และการจะใช้ชื่ออะไรให้เป็นที่ยุตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถาบันหรือทางราชการที่เกี่ยวข้อง จะต้องเป็นผู้ยอมรับ และกำหนดมาใช้ คนทั่วไปก็จะใช้ตาม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับเอกสารหนังสือต่าง ๆ ถ้าตีพิมพ์เผยแพร่ออกไปบ่อย ๆ จนแพร่หลายคุ้นตาคุ้นหู มีคนใช้ตามมาก ๆ เข้า นาน ๆ เข้าก็กลายเป็นที่ยุติเลขาตามเลย เป็นที่ยอมรับได้เหมือนกัน ไม่ว่าชื่อไหนจะเหมาะสมสมควรต้องเพียงใดหรือไม่ก็ตาม